

KNÍŽKY O ŠAŠIECH

TRETIE STRANA

Jest i o tom říci také, co jest to, že onen šach jezdí jinak a onen jinak, jakož vidáte, když v šachy hrají. To máme tiem rozoměti, že k jednomu úmyslu táhnúc všichni, k obecnému dobrému, podlé rozličných stavův a úřadův, každý má své zvláštie činy. A že každý šach po těch čtveroúhlých polích jezdí, napomíná, že 5 ač onen jiné má své činy a onen jiné, proto žádný nemá z oněch čtyř vyjítí šlechterností, točíš z rozšafné opatrnosti, z smiernosti hoduje, z síly statečné mysli a spravedlnosti. Protož drž se každý řádu svého! Bývát, že chtě někto neřádně nad to, než jest, větší býti, bude mení než to, co jest byl.

Jest také obyčej v šachové hře, že cos buď hovoříe, své jako rozochvujíc a svým 10 tušiec a těšiec je. A to miení, že slušie králóm, kniežatóm, pánóm svůj lid ochviti a těšiti dobrou řečí, pištci, trubači, bubenníky, hudci. Čtem, když lid boží israhelský a lid pohanský leželi vojensky proti sobě, a když uslyšeli pohané, že se oni rozveselili, velmi se lekli, řkúc: „I co jest to? Nebyliť sú ani včera ani před dnem třetím tak veselil!“ A v té úžesti obrátili plece, poběhli a tito pobitie získali. A tak i o králi 15 Davidovi čtem, ješto jest byl muž podlé srdce božieho, že měl zpěváky a bubenníky na svém dvoře i jiné takové, ješto veselím rozochvovali mladé dvoru jeho; kakž koli čtem, že jest v jediném boze měl svú náději, však jest i takových užíval věcí jako darův božích. Neb když jednoho svého věrného chtieše vzieti k dvoru svému, chtě jemu viery jeho dobrým bydlím a poctú odplatiti, vece královi: „Stárt sem já, jižť 20 mne pištci, bubenníci, zpěváci králova dvora nerozochvie, ale jsem-liť před králem nalezl milost, přijmi král miesto mne syna mého.“ Aj z té řeči starce toho věděti jest, že i svatý král David měl na svém dvoře taková dvořanóm svým utěšenie.

Pieškové hru šachovú počínají a všickni jednostajné trhnutie mají, že u prvě, doniž nepočnú bráti sobě, každý móż na třetie pole, ale potom jedno s jednoho na 25 druhé upřiemo; jedno, ač by který šach byl na kosu jemu, na úhel u pole jeho, na pravú stranu neb na levú, tak móż každý šach vzieti. A dojde-li do konce dcky, též bude právo mieti jako králová, po takých jezdech polích jakožto poslednie bylo, na něž jest vysedl.

Pieškové lid obecný znamenávají; ti v čas pokoje mohú i na dalšie trhy, a 30 v svých mezích, ale počne-li se nepokoj, neb bylo-li by z mezí vyjítí, tak jedno bliz mají choditi ostražitě. Že pak piešek jedno vždy jde před se, ukazuje, že obecný člověk jedno svú věc má před se jednati, ale jich vyšší mají pokoj jich ukládati. Neb, jakož sem řekl, ktož chce to neřádem působiti, ješto nenie jemu poručeno, nad to, než jest, větší býti, bývá mení, než to, co jest byl. A že piešek tiem chodem, jakož 35 jde, nebéře šachův jiných, jedno ač na kosu bude k jeho poli šach který, to ukazuje, že i obecný takový člověk, když nepřítel bude jemu jako na kosu, s pravé neb s levé strany, života neb sbožie jeho chtě zbaviti jeho, móż podlé toho práva, ješto die latině: vim vi repellere licet, odraziti nepřitele a jieti jej při jistině. Neb tak řkú ona latinská slova, že násilě násilím móż odehnati, avšak dorčeno jest ono právo:

- 40 cum moderamine inculcate tutele, točíš, tak má moc mocí odehnána býti, až by to však bylo uskrovněno, aby nebyl více učině, nežli by bylo pro svú obranu učiniti. Protož když kto dá někomu políček a on jeho jedno pro to zabie, již jest více učinil než k své obraně, nenie bez viny. To pak, že piešek, všecku dcku projda jako královna jezdití bude, ukazuje, že stateční i z obecného lidu přicházejí k dóstojenství.
- 45 Aj, David robotný byl člověk; došel toho, že dal jemu král svú dceru, až pak došel i království. Takť i piešek, když všicku dcku projde, bude jako zet královi a po královně právo jejie bude mieti.

Král v šachové hře prvním trhnutím móż vyjeti, jakož který šach vyjiezdí, jest-li, že nemá stráže na se; avšak vyjede-li jako roch, dále nemá jeti, jedno na třetie pole. Neb králóm, pánóm velikým neslušie dne jednoho mnoho ujezditi, neb jezdie s velikú lájí a ve mnoze jsú někteří, ješto nemohú stačiti daleké jiezdy. By daleko král nebo pán chtěl pojednú jeti, ztrhali by mnoho koní. Čtem o Jakubovi patriarše, když bral se do svého kraje s velikú čeledí a mnoho stád, žena a bratr jeho vyjel proti němu dávaje mu vítanie, řekl k bratru: „Jeď napřed! Jáť znenáhla jíti musím; mámť dietky i rozličnú čeled i dobytek, ať by mi mdlejšie nezhytnulo.“

55 A tak král šach, ač móż po prvém vytrhnutí na každú stranu okolo sebe, však jedno na jedno pole a nic dále. A svého nemá sstrčiti s miesta jeho, aby tu sám seděl. Takéť i králi nemají svých jměnie bráti. A to, že král, když najprv vytrhne s miesta, pojme královú s sebú, ukazuje, že kamž chce muž, chce-li tomu, má žena s ním jíti. Bývá i to v šachové hře, že šach dadie králi i pohnú jím a jako hanbu učinie jemu; a někdy ztratí některého svého sám utiekaje, nebude-li dobře ohrazen svými. A pakli dadie mat královi, ztracena jest hra. Pakli jemu všecky poberú, také jest hru ztratil. Protož, králi, chovajte svých, aby mohli s nimi kralovati a hledajte na nich toho, ať by vás rádi ostřiehali; a také obec chovaj a ostřiehaj krále svého! Neb i včelyť zhynú,

60 jakž nemají krále svého.

Královna neb králová vždy jedno jezdí na kosu, nejezdí nikdy jako rytieř, ale jako pop móż někdy u prvé vytrhnutí. Neb móż někdy králová neb paní poraditi užitečně, ale nemá choditi jako rytieř s dékú, má se tíše mieti, neb stud a tichost lépeť ženy ozdobuje nežli mužský chod. To pak, že jedna královna vždy

70 jedno po bílých polích jezdí a druhá po černých, ukazuje, že dvoje sú panie a oboje dobré a ctné; jedněm jest tak míla ctnost čistoty, že ji vesele držie; druhým, ač nenie od myslí míla čistota, ale stud mají k tomu, kdyby slúly nečistými, držie čistotu. Oběť jest dobré a šlechtné, jediné střezte se všech takových, leč mužóv, leč žen, ještoť zlé slovo mají, anebo ješto sú které skrze ně překlamovány! Styďte se obierati

75 s nestydlivými a strachujte se všech nečistých!

Pop na kosu jezdí na třetie pole a tak vždy jezdí po polích jednostajných, neměně jich. Opatrnost znamená jiezda po kose. A že na třetie pole jezdí, znamená, že ti kmetové, ješto k radě a k súdovým nálezóm slušejí, trojiego se mají držeti: jedno, aby pravému, kdež mohú čím, pomáhali, avšak ne proti právu, když

80 jeho zajisto vědie práva; druhé, když radie komu, aby věrně radili; třetie, když súd mají vydati, aby tak vydali, jakož jest doveden. A toť jest, žeť súdce nemá měniti

nálezu, by z jednakého dôvodu jinak jednomu a jinak druhému chtěl súd vynésti, jakož pop po šachovnici jezde nemění polí, ale vždy jedno jezdí po jednostajných.

85 Rytieř jezdí na třetie pole, s černého na bielé a z bielého na černé tak, že odpoľu na kosu a rovně odpoľu. Neb tak se ta tři pole držíe spolu, že prostřednie jedno jediné rohem dotýče toho, ješto jest takověž jako ono, ale druhého jest dotklo svým životem, ješto nenie takověž. To, že na kosu jede rytieř, opatrnost na múdry úklad znamenává; a že jede rovně, to udatstvie a sílu miení. A tak obé to spolu má rytieř mieti, i udatstvie i opatrnost; opatrných a úkladných úmyslův má udatstviem 90 a sílu dotisknutí. Udatstvie bez múdrosti bláznivé zaklopocuje; a úkladové bez dotisknutie mocí a sílů, co přinesú? Ale múdrému udatnému i co ostojí? Aj, silná věc nedvěď, chytralá liška, ručí zajiec, ryby u vodě, ptáci léci vysoko, avšak vše to uchodí úkladem člověk, snažnosti a síly příčině k tomu.

I to jest do šachu rytieře znamenati, že donidž sedí na svém miestě, jedno na tři 95 pole móž odtud; a když před roch se hne, odtud bude na čtyři moci; a sede-li před král, bude moci na šest polí; a bude-li prostřed dcky, móž osmi polí ostřiehati. Toť ukazuje, že rytieři statečnému přibývá udatstvie: donidž jest v pokoji, má jako člověk péči na smrt, nehonosí se svým udatstviem; ale vyjede-li ku pomoci kráľovu úředníku, rozochví se, udatnějí bude; pakli před král předstúpí, opět bude udatnějí; 100 a když bude prostřed pole, v pótkách rytieřských, tu se ovšem váží všeho, pomně, že jest to stav jeho, leč živ, leč mrtev učiní to, což naň slušie. Ale druží v pokoji budú velmi honosni a udatni řeči; bude se zdáti osmonoh sobě, nepomysle na to, by měl umřieti; a když potká jej, jehož nemysli, neměv za to, by tak tvrdě potkalo jej, lekne se, zapomene sebe bliz smrt užie. Neb což kto prvě obmyslí, móž to potkati udat- 105 nějie; a což na koho v náhle spadne, viece jím pohne.

Roch jezdí upřiemo, bliz neb daleko, na každú stranu, má-li cestu, ale nemuož přes jiného; a tak doniž jsú šachové každý na svém miestě, dotud roch ani král neb kráľová nemohú nikam. Neb nebylo by třeba krále ani jeho úředníkův, kdyby lidé byli v svých řádech podlé prvnie pravdy lidem přirozené. Ač nemá jeti přes jiný svůj kámen 110 roch, to miení, že úředník kráľův nemá i najmenšieho zahubiti svého, ač by chtěl i nepřieteli kráľovu uškoditi. A i z nepřátel nemá jedněch minúti odpustě jim, aby druhé potřel, ale vše, co jest protivně pravdě v úřadu jeho, má hubiti. A že nejezdí roch na kosu, ale jedno upřiemo, ukazuje, že ti kráľovi úředníci nemají lsti v svých úřadech mieti, ale s zjevnú pravdú jíti mají a mají zevně býti k úřadóm svým při- 115 voláni.

Slušie se i tomu podiviti, co jest to, že v šachy hravše sespú je v pytlík naposledy. To nám přivodí ku paměti, že se nám všem též stane. Jsú zde na světě králi, kniežata, páni, mladí, staří, malí i velicí, si i oni, právě jako šachové po šachovnici rozsázeni; oni v tomto duostojenství a onen v tomto, až najposlěz smrt vše 120 sběře jako v pytlík. Král, ješto zde s kněžnú neb s kráľovu počestně sedal neb kráľová s kráľem, kdež jich miesto, s kým v pytlíku bude? I řkúť to najposlěz kráľóm, ještoť die Písmo, a tu řeč i jiní všichni znamenajte, chce-liť ji kto obmysliti, každého dotýče, kterak die Písmo: „A králi, nynie rozomějte, vezměte smysl

všichni, ješto súdíte zemi! Služte v bázni hospodinu a s strachem se veselte!
125 „Slyšte králi a rozomějte! Přichylte k pravdě uši svoji, ješto lid pod sebu j máte a líbo j' vám, že se trú okolo vás zástupi lidu. Dánať jest vám moc od boha najvyššieho a onť skutky i myšlenie vaše súditi bude. Nebudete-li právě súdili, hrozněť se vám v své moci ukáže. V těch, ktož sú nad jinými, najtvrzší súd bude. Stanet se s menšími milosrdie, ale mocnýmť nastanú mocné muky. Neskryjet se ijeden bohu,
130 ani se čie velikosti buoh bojí. Neb jest on učinil velikého i malého, chudého i bohatého.“ Protož každý se v svém stavu opatř! Vidíme dobrotu i spravdivost i moc boží; vidíme, an, jakžto z pytlíka vynímaje šachy, sázie po šachovnici onoho tamto a onoho tamto, onoho takto a onoho takto, a jedinět je opět sběre jako v pytlík. Služmež jemu, dokudž čas máme, každý v svém stavu; nebo nevieme, v skuoře-li
135 v pytlíku budem, s tiem se rozlúćieć, co jest zde na světě, a to vezmúc s sebu, což zde budem zaslúžili.

A tak jsú skonány kniežky o hře šachové s výkladem rozomu mravného.

Dajž to, Jezukriste králi,
abychom zde tak v šachy hráli,
140 a potom se do věčné radosti dostali. Amen.

Nadpis: strana část, oddíl – 1 šach figurka šachová, kámen – 2 táhnúc směřující – 4 zvláští zvláštní – 5 čtyři šlechtnosti stěžejní ctnosti: prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia, sofia (Plato) – 6 smiernost hodujie vhodná, správná umírněnost – 7 neřádně proti řádu, neprávem – 8 mení menší

9 cos buď něco; rozochvujíc povzbuzující, podněcující – 10 tušíc naději dodávající; ochviti povzbuditi – 11 hudec hráč na smyčcový nástroj – 12 lid pohanský Filištínští – 14 úžest uleknutí, strach; obrátili plece dali se na útěk (terga vertere); pobitie vítězství – 16 rozochvovali rozechvívali – 19 viera věrnost – 22 utěšenie potěšení

23 piešek, pišek pěšec, sedlák; jednostajně trhnutí stejné tahy, stejně se jimi táhne (progressus unus); u prvě při prvním tahu – 24 doniž dokud – 25 upřiemo přímo, vpřed (in directum); jedno toliko, jenom; na kosu, po kose šikmo, úhlopříčně (angularis processus) – 26 dcka deska, šachovnice – 28 vysedl dosedl, dotáhl

30 bliz blízko – 32 jedno svú věc má před se jednati jen své práce si má hleděti, svou práci konati; pokoj ukládati zjednávatí, zabezpečovati – 33 neřádem (v. 7: neřádně) ne podle řádu, proti řádu; působiti činiti – 34 chodem postupem – 37 sbožie majetek – 38 vim... licet (Cicero Mil. 4) silu je dovoleno odraziti silou; při jistině s věcí, která skutek činí nepochybným (s „corpus delicti“) – 40 cum moderamine... s omezením na nutnou sebeobranu – 41 uskrovněno omezeno; nebyl více učině aby více neučinil – 45 robotný poddaný (servus tuus)

49 roch věž – 51 láje množství, zástup; ve mmoze v množství, v družině – 51-52 by chtěl kdyby chtěl – 52 pojednú najednou – 54 dávaje mu vítanie vítaje jej – 55 mdlejší slabší – 61 ohrazen svými obklopen, ochráněn, bezpečen – 63 chovajte opatrujte, hleďte si, pečujte; hledajte žádejte – 64 obec lid (communitas, res publica)

66 rytieř jezdec, kuň – 67 pop střelec – 68 děka dýka – 72 od myslí ze srdce, z předsevzeti (ex animo) – 73 leč... leč... at – 74 zlé slovo špatná pověst; překlamaný podvedeny, v posměch uvedeny

78 kmet starší obce, konšel, člen zemského soudu, soudce; slušejí příslušejí – 80 jeho vědie práva vědí, že je práv, v právu – 80-81 súd... aby tak vydali, jakož jest doveden aby tak vydali, jakož je dokázán (secundum allegata sententiam diffinire) – 82 z jednakého důvodu ze stejného, téhož důvodu, důkazu, doličení – 83 jednostajná (pole) stejná, téže barvy

84 *odpolu* od polovice, dílem – 86 *takovéž* téže barvy – 86-87 (*pole*) *jest dotklo svým životem* (pole jiného) po celé délce (proti: dotklo se rohem) – 87 *múdry úklad* důmysl, úskok, zchytralost, rozšafnost ustanovení, rozhodnutí – 88 *udatstvie* udatnost – 89-90 *úkladných úmyslův...* *dotisknutí* vynutiti silou a mocí záměry prozřavě a důmyslně stanovené (nikoli ve špatném smyslu) – 90 *zaklopocuje* schvacuje, k pádu přivádí – 90-91 *úkladové bez dotisknutie moci...* sebelepší ustanovení, opatření bez moci výkonné nic nejsou platna – 91 *ostojí* obstojí – 92 *chytralá* zchytralá, vychytralá; *ručí* rychlý – 93 *uchodí* přemůže, uhoní; *úkladem* důmyslem, obmyslem

99 *rozochví se* povzbudí se – 100 *váží se* odváží se – 101 *stav* povinnost stavu rytířského, vojáka; *druzí jiní* – 102 *osmonoh* osminohý – 104 *čož* *obmyslí* nač se v mysli připraví, rozmyslí si; *potkati* sněsti, strpěti

116 *sespú* sesypou – 118 *si i oni ti i oni* – 123 *vezmète smysl* chápejte – 127 *nebudete-li právé súdili* nebudete-li spravedlivě souditi – 131 *opatř se* rozhlédni se – 134 *v skuoře-li* brzo-li – 136 *budem zaslúžili* zasloužíme – 137 *rozom* smysl; *nravný* mravoučný

SBORNÍK MUSEJNÍ Z R. 1400

KNÍŽKY O DEVIETI STAVIECH LIDSKÝCH PODOBNÝCH

K DEVIETI KÓRÓM ANJELSKÝM

TATO ŘEČ O UČENÝCH

Druhý kór z té nejvyššie jerarchie slovú Cherubín, točíž plnost věděnie. A proto mohou tak slúti, že snad z toho mají i milost k bohu, že mají tu plnost věděnie a rozumu, jakož snad oni první ten rozum svůj neb jiné dary božie mají z toho, že tak hormě milují boha. Jakož vídáme, že mnozí z toho, ež velmi milují boha mievají veliké rozumy a pravé, a ne mnoho se učivše, avšak se s Písmem sjednávají; a druzí, jeliž čtli Písmo a učili se, tepruv z toho počeli boha milovati. A tak ony prvé připodobnal sem k Serafinóm a tyto druhé k Cherubínóm. Neb vláště skrze nábožné boží milovníky dal jest nám böh rozum v Písmě svatém. Avšak ještě to řku nábožným a ješto chcete duchovní býti a za to jmáte, by již všemu rozuměli: Písmem svatým nehrdajte! Opatřete, sjednávají-liť se s ním úmyslové vaši. Pakli vám již 10 5 10 15 20
nenie třeba Písma, ale pro menšie jest. Vše, což jest psáno vdechnutím božím, užitečné jest k naučení v pravém rozumu. Aj, svatý Pavel vzem v nebeské škole naučenie, jist jsa, že pravý má rozum, avšak přišed k jiným apoštolóm, ješto zde na zemi brali od Krista naučenie, rozmluvil s nimi o tom, co je učil lidi. Protož vždýt řku: čím jest kto větší, čím výše táhne, tiem buď opatrnější; z vyšších kóróv vypadlí črti mnohemť jsú chytřejše nežli z nižších, a snad ti zvláště těch hlédají podtrhnúti a zklamati i zavěsti, ješto větší nesú podobnost těch kóróv vyšších. A tak učení velmit se mají stříeci pílne těch chytrých črtóv, ješto táhnú učené chytře a rozumné lidi, aby učenie své a rozumy a umenie v lest a v chytrost obrátili a u pýchu a v hrdost vstúpili a v závist jiným, když by jen sami chtěli viděni býti, že jsú učeni. A z tohoť bývá, jako jest bratr jeden podobenstvie toho položil v knížkách svých jedněch, ješto jim říekají Orologium sapiencie, jako by viděl ve